

De balans tussen kennis en verantwoordelijkheid

Wat is kennis? Het antwoord op die vraag lijkt met de bijdragen in dit nummer opeens niet meer zo eenvoudig te beantwoorden. Kennis kan gebaseerd zijn op ervaring, op observaties, van 'horen zeggen' en onderzoek. Kennis kan worden gevoed, onderbouwd of geobjectiveerd met leerboeken en door wetenschappelijke artikelen in vaktijdschriften. We kunnen onderscheid maken tussen het aandragen van kennis, het delen of verspreiden van kennis, het ter hand nemen of het toepassen van kennis. Maar zijn we er dan?

In dit decembernummer staat het thema kennis en verantwoordelijkheid centraal. De omgang tussen artsen en patiënten; de omgang tussen artsen en hun opleiders; de rol van ethici en polariserende (zorg)onderwerpen. De soms fragiele balans tussen de kennis en de verantwoordelijkheid die dat geeft. In dit thema spelen patiënten in kwetsbare situaties en hun naasten een rol. Wet- en regelgeving reguleert menselijk gedrag en ook professioneel handelen. In de zorg voor patiënten vormen de regels een ondergrens. Het markeert zowel de ruimte als de verantwoordelijkheid voor individueel handelen en ontplooiing. Het stelt professionals in staat om in afstemming met anderen hun werk volgens een eigen plan in te richten en verantwoordelijkheid te nemen.

Gevoelens van ongemak en niet-pluisgevoelens moeten we daarbij serieus nemen, expliciteren en zover dat mogelijk is objectiveren. Deze gevoelens zijn vaak aanwijzingen dat belangrijke waarden in het geding zijn. Kennis brengt daarom ook verantwoordelijkheid met zich mee. In de zorgpraktijk en in de samenleving mag het soms schuren, het moet soms zelfs schuren. Het wordt echter pijnlijk als er niet meer naar elkaar

wordt geluisterd, we tegenover elkaar komen te staan. Als de discussie polariseert, wat mogen we dan verwachten van ethici? Dat ze ons helpen woorden te geven aan gevoelens van ongemak? Dat ze ons helpen met de in het geding zijnde waarden te duiden, de verschillende perspectieven te beschrijven en dichtbij de feiten te blijven? Een mooi onderwerp voor een volgend nummer van TGE.

De auteurs **Wentink en Boer** stellen beeldvorming over euthanasie en psychiatrie in de media aan de orde. Zij bespreken de aandacht die het thema in het afgelopen decennium in de media heeft gekregen. Volgens de auteurs is aannemelijk dat mediaproducties, net als in de 1980er en 1990er jaren bij euthanasie bij fysiek lijden, niet alleen een afspiegeling zijn van hoe het publieke denken zich heeft ontwikkeld, maar zelf ook weer verwachtingen en ontwikkelingen oproepen.

Godschalkx-Dekker en Van Mook schrijven een verkennende bijdrage over de preciaire vraag of moet worden ingegrepen tijdens een tijdelijke psychische verstoring om de online-identiteit van een patiënt te beschermen. Een eerste verkenning van dit thema brengt de auteurs tot de conclusie dat een tijdelijke beperking van de communicatiemiddelen moreel slechts ten dele te rechtvaardigen valt. Alternatieven, zoals de regulering van hun sociale-mediagebruik onder specifieke omstandigheden, bijvoorbeeld met een zelfbindingsconstructie via de Wvrgz, vergen verdergaand onderzoek.

In een bijdrage van **Krijnen** worden verschillende perspectieven op schaarste in de zorg besproken – schaarste blijkt meer te zijn dan een 'vanzelfsprekende feitelijkheid'. Het perspectief dat volgens de auteur ons welzijn en onze welvaart echt kan bevorderen

moet gericht zijn op zorg als een intermenselijke activiteit en zou daarom moeten loskomen van de idee van zorg als product, dat op zichzelf genomen als een uiting van intermenselijke schaarste kan worden gezien.

De balans tussen kennis en verantwoordelijkheid neemt een concrete vorm aan in de casus Axel en verschillende perspectieven – juridische, ethische en onderwijskundige – daarop, ingeleid door **Waterval en Van Mook**. Een indrukwekkende casus die niet alleen met kennisverwerving en opleidingsbehoeften van de student te maken heeft, maar ook met kaders voor opleider(s). Daar waar studenten en opleider(s) enerzijds de nadruk leggen op ontplooiing van de student, zijn er aan de andere kant kritische maatstaven en de verbinding van kennis met verantwoordelijkheid nodig om te voorkomen dat onomkeerbare teleurstellingen het gevolg zijn.

Deze bijdragen laten zien hoe de balans tussen kennis en verantwoordelijkheid – soms bewust, soms minder bewust – vragen om concrete reflectie. Reflecties waarbij in de eerste plaats professionals zelf een morele verantwoordelijkheid hebben en in beginsel ook zijn toegerust om ethische vragen op het eigen vakgebied te hanteren. In situaties waarin dilemma's 'overwonnen' moeten worden, of waarin over handelingswijzen moet worden beslist, is het zaak om een gesprek te faciliteren dat in redelijkheid en op grond van feiten kan worden gevoerd. Een gesprek waarin een ieder zich gehoord en begrepen voelt.

*Mr. dr. Rachèl van Hellemond en
dr. Petra Pijnakker, redactie TGE*